

Azərbaycan neft-qaz sənayesində qazma işlərinin tarixi, bu günü və perspektivləri

"Əsrin müqaviləsi"nin ortaya qoyduğu gerçəkliklər

Bu gün hətta Avropanın enerji təhlükəsizliyində mühüm rol oynayan Azərbaycan əlamətdar tarixi günün astanasındadır. Sentyabrın 20-də xalqımız müasir müstəqil respublikamızın tarixinə "Əsrin müqaviləsi" adı ilə daxil olmuş neft kontraktının imzalanmasının 25 illiyini təntənə ilə qeyd edəcəkdir.

"Əsrin müqaviləsi"nin tarixi əhəmiyyətinə bu günün prizmasından yanaşan Qərb Universitetinin professoru, politoloq Fikrət Sadiqov mövzu ilə bağlı qəzetimizə açıqlamasında söylədi ki, 25 il öncə dünyanın transmilli şirkətlərinin rəhbərləri Bakıda bir araya gələrək Azərbaycanın qısa müddətdə Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təminatında aparıcı ölkələrdən birinə çevriləcəyini çox az adam düşünürdü. F.Sadiqov vurğuladı ki, ulu öndər Heydər Əliyevin şah əsəri olan "Əsrin müqaviləsi"nin iqtisadi tərəfindən başqa, siyasi və geostrateji əhəmiyyəti də böyükdür: "Bu saziş strateji baxımdan sadəcə neft hasilatı üzrə bağlanmış müqavilə kimi xarakterizə edilə bilməz. Sözügedən sazişdə Azərbaycanın enerji ehtiyatlarının Avropa bazarına çıxarılmasının nəzərdə tutulmasına baxmayaraq, müqavilə həm də böyük geopolitik təsirlərə malikdir. Əvvəla, sazişdə iştirak edən şirkətlərin malik olduqları payların ardıcılığı Azərbaycanın Qərbə yönəlik, eyni zamanda, balanslaşdırılmış siyasət yürüdəcəyinə işarə idi. "Əsrin müqaviləsi" məhz qısa müddətdə iqtisadiyyatımızda neft gəlirlərinin aparıcı rol oynayacağına zəmin yaradırdı".

Politoloqun qənaətinə görə, respublikamızın siyasi və iqtisadi həyatında tələyüklü dəyişikliklərin təməlini qoyan, xüsusilə Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz boru kəmərlərinin, bu gün geo-siyasi və iqtisadi əhəmiyyəti ilə seçilən Cənub Qaz Dəhlizi və onun əsas seqmentləri - TANAP, TAP kimi iri transmilli layihələrin reallaşmasına yol açan "Əsrin müqaviləsi"nin ərəşəyə gəlməsi qədim neft diyarı kimi tanınan Azərbaycanın "qara qızıl"ın sənaye üsulu ilə çıxarılmasına başlanmasından öhtə dövrdə bu sahədə qazandığı möhtəşəm uğurların məntiqi nəticəsidir.

"İlk"ə kim imza atıb: ABŞ, yoxsa Azərbaycan?

Bu sualın birmənalı cavabı Azərbaycandır. Bunu biz demirik, real tarixi sənədlərə əsaslanan faktlar və rəqəmlər ifadə edir. Tarixi mənbələr, xüsusilə son illərdə Rusiya Mərkəzi Dövlət Tarix Arxivindən tapılmış sənədlər heqiqətən dünyada sənaye üsulu ilə ilk neft quyusunun Azərbaycanda qazıldığını sübut edir. Belə sənədlərdən biri Zaqafqaziya Vilayəti Baş İdarəsinin Şura üzvü, dövlət müşaviri Vasili Semyonovun bu vilayətin baş komandanı, general Aleksandr Neydqarta yazdığı 1844-cü il 22 dekabr tarixli məktubudur. Dövlət müşaviri sözügedən məktubunda Abşeron yarımadasındakı neft mədənlərini ətraflı təsvir edir, hasilatın artırılması üçün konkret texniki və təşkilati təkliflər irəli sürür. V. Semyonovun məktubuna müsbət rəy verildikdən sonra 1845-ci ilin aprelinde maliyyə naziri Fyodor Vronçenkonun göstərişi ilə Kaspi Xəzinə Palatası tərəfindən qazma işlərinə 1000 gümüş sikkə ayrılır və Bibiheybət rayonunda kəşfiyyat quyusunun qazılması haqqında tapşırıq verilir.

1846-cı ilin yanvarında isə Bakı neft və duz mədənlərinin direktoru, dağ mühəndisləri korpusunun podpolkovniki Nikolay Voskoboynikovun rəhbərliyi ilə Bibiheybət yatağında iki quyunun qazılmasına başlanılır. Quyulardan biri 21 metr dərinlikdən neft verir və bununla da dünyada neftin sənaye üsulu ilə hasilatının əsası qoyulur.

Bu kimi real faktlar ortada olduğu halda, çox maraqlı və maraqlı olduğu qədər də təəccüblüdür ki, indiyədək bütün dünyada sənaye üsulu ilə ilk neft quyusunun ABŞ-in Pensilvaniya ştatında qazıldığı iddia edilir. Lakin yuxarıda qeyd etdiyimiz faktlardan da məlum olur ki, Pensilvaniya ştatında bu tipli quyu Azərbaycandan düz 13 il sonra-1859-cu ildə "həyata vasiqə almışdır". Ortada, necə deyirlər, daşdan keçən dəlil-sübutlar olduğu halda görəsən nə üçün ABŞ sənaye üsulu ilə qazılmış ilk neft quyusunun vətəni sayılır?

Muzey mütəxəssisi Aygül Şamçıyeva dünyada daha çox ABŞ-da qazılan quyunun tanınmasının səbəbini belə izah edir: "ABŞ-dəki quyudan sənaye həcmində neft aşkar olunmuşdu. Bakıda isə 21 metr dərinlikdən neft aşkar olunsa da həcmi çox az idi. Ona görə belə qərara gəliblər."

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, 2017-ci ilin aprelinde Bibiheybət yatağında dünyada sənaye üsulu ilə qazılmış ilk neft quyusunun bərpasının başa çatdırılması və həmin ayın 26-da Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin quyunun bərpadan sonrakı vəziyyəti ilə tanış olması faktı da müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin neft sənayesinin yaranma tarixinə hörmət və ehtiramının əyani təzahürü kimi qiymətləndirilməlidir. Təqdirəlayiq haldır ki, hazırda Azərbaycana müxtəlif ölkələrdən gələn turistlərin də ziyarətgahına çevrilən sənaye üsulu ilə qazılmış ilk neft quyusunun yerləşdiyi ərazidə bu quyunun özü ilə bərabər, XIX əsrdə burada "Nobel qardaşları neft hasilatı şirkəti"ne məxsus neft və neft məhsullarının daşınması üçün ağcaqayın ağacından hazırlanmış fəner borunun bir hissəsi, həmçinin həmin şirkətin sifarişinə əsasən Bakıya gətirilmiş quyuüstü avadanlıqlar da nümayiş olunur.

Ötən 173 ilin xronikası: 21 metrədən 7 min 411 metrədək...

Şübhəsiz, Azərbaycanda qazma işlərinin inkişafının aydın mənzərəsini yaratmaq üçün ilk növbədə ölkəmizin neft-qaz sənayesi tarixində iki möhtəşəm hadisə arasında paralellər aparmaq zərurəti yaranır: 1846-cı ilin yanvar ayı. Bakıdakı Bibiheybət yatağında sənaye üsulu ilə ilk quzu qazılır və o dövr üçün rekord həddə- yerin 21 dərinliyinə gedib çatan bu quyudan dünyada birinci dəfə sənaye üsulu ilə neft hasil olunur. 173 il sonra. 2019-cu ilin 15 aprel tarixi, saat 13:00. Bakıdan 100 kilometr cənub-şərqdə, "Şahdəniz" yatağında 25 kilometr şimal-şərqdə yerləşən, qaz ehtiyatları 350 milyard kubmetr, kondensatları isə 45 milyon ton həcmində dəyərləndirilən "Abşeron" yatağında 2017-ci ildə Xəzər tərsənəsində tikilib sınaqdan keçirilmiş "Heydər Əliyev" yarımada qazma qurğusunun qazdığı ilk quyu Xəzər dənizində bu günədək rekord göstərici hesab edilən 7 411 metr dərinliyə çatır.

Neft Araşdırmaları Mərkəzinin rəhbəri İlham Şaban "iki sahil"ə açıqlamasında neft-qaz sənayemizin bu inkişafa necə nail olmasına

aydınlıq gətirdi. Bildirdi ki, neftin ilk dəfə sənaye üsulu ilə çıxarılmasından sonra mərhələlərlə tətbiq edilən, hər biri inqilabi yenilik kimi dəyərləndirilən geoloji- kəşfiyyat tədbirləri və qazma işləri hazırda Avropanın enerji təhlükəsizliyində söz sahiblərindən biri olan Azərbaycanın bugünkü uğurlarını təmin etdi: "Təsəvvür edin, 1846-cı ilə qədər Abşeron yarımadasında bellə, güllümlə və digər primitiv alətlərlə qazılan quyuların dərinliyi maksimum 10 metrə çatırdı. Bu gün isə 7411 metrədən söhbət gedir. O zaman primitiv alətlərlə qazılan quyunun ətrafını taxta ilə bərkidirdilər, neft layına çatan sonra üstündə buruq tikib çıxarılan xam nefti arxlar vasitəsilə gölməçələrə yönəldirdilər, oradan da satışa göndərdirdilər. Bu gün isə qazma işlərinin səviyyəsi həm texnoloji, həm də modernləşmə baxımından fantastik həddə çatıb. Halbu ki 173 il bundan əvvəl bu günün reallıqlarını hətta göz önünə gətirmək belə mümkün deyildi."

Niyə məhz Heydər Əliyev erası?

Neftin ilk dəfə sənaye üsulu ilə çıxarılmasından sonrakı mərhələlərdə, xüsusilə 1949-cu ilin 7 noyabrında açıq dənizdə "Neft Daşları" yatağının aşkar edilməsi və 1950-ci ildə istismara buraxılması ilə Azərbaycan dünyaya səs salan uğurlara çatsa da, bugünkü nailiyyətlərimizin bünövrəsi olan yeni neft strategiyasının hazırlanması və həyata keçirilməsi ulu öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Zənnimizcə, neft-qaz sənayesində Heydər Əliyev erasının başlanması ilə ölkəmizin energetika sektorunda qazanılan bugünkü cahənşümül qələbələr arasında möhkəm tellərlə bağlılığı açıq-aydın görmək üçün təkə bu faktı qabartmaq kifayətdir: 1969-cu ildə Ulu Öndər Azərbaycan SSR-in rəhbəri seçiləndə Xəzərdə istifadə olunan texniki vəsait yalnız dənizin dərinlikləri 40 metrə qədər olan sahələrdə

Ümumiyyətlə, müasir tariximizə "Azərbaycanın neft-qaz sənayesində Heydər Əliyev erası" adı ilə daxil olmuş Ulu Öndərin 1969-1982-ci illəri əhatə edən birinci dövrdə və 1993-2003-cü illəri əhatə edən ikinci hakimiyyəti illərində respublikamızın neft-qaz sənayesində qazanılan möhtəşəm uğurları nəinki bir qəzet məqaləsinə, hətta cild-cild kitablara belə sığdırmaq mümkün deyil. Zənnimizcə, yeni neft strategiyasının ölkəmizə qazandırdığı ən böyük uğurlar "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanmasından ötən 25 ildə Ümummilli Liderin və Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkənin yancaq-energetika sektorunda əldə olunan nailiyyətlərin Azərbaycanın bugünkü gerçəkliklərini yaratmasıdır.

"SOCAR-AQS": Azərbaycanın müasir qazma sənayesində əsas söz sahibi

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, Azərbaycanda neftin sənaye üsulu ilə çıxarılmasına başlanandan keçən müddətdə, xüsusilə son 25 ildə istər quruda, istərsə də dənizdə qazma işlərinin daim təkmilləşdirilməsi və modernləşdirilməsi ölkəmizin neft-qaz sənayesinin inkişafında həlledici rol oynamışdır.

Bu uğurlarda 2007-ci ildə "SOCAR" və "Abşeron Qazma Şirkəti" tərəfindən inteqrə olunmuş qazma və quyu xidmətləri göstərən birgə müəssisə statusunda təsis edilmiş "SOCAR-AQS"-nin müstəsna xidmətləri xüsusi vurğulanmalıdır. Bu gün Azərbaycanın qazma sənayesində xüsusi yeri olan "SOCAR-AQS" MMC-nin əsas fəaliyyəti Xəzər dənizinin neft və qaz yataqlarında quyuların layihələndirilməsi, planlaşdırılması, neft-qaz quyularının maili və horizontal qazılmaqla mənimsənilməsi, əsaslı təmiri, yan lülələrin qazılması ilə bağlı iş və xidmətlərdən ibarətdir.

Mübalihəsiz demək olar ki, "SOCAR-AQS" Azərbaycanın milli qazma müəssisəsi kimi ilk dəfə olaraq analoqu olmayan yeni nəsillə qazma qurğularının Azərbaycana gətirilməsini və onların vasitəsilə Xəzərin ən dərin qatlarında dünya neft-qaz sənayesi tarixində bənzərsiz mürəkkəb qazma əməliyyatlarının aparılmasını uğurla təmin edir. Dənizdə neft-qaz quyularının qazılması və quyu təmiri xidmətlərinin göstərilməsi üzrə API Spec Q2 Keyfiyyət İdarəetmə Sisteminin tələblərinə əsasən sertifikatlaşdırılmış "SOCAR-AQS"-nin platformada və Baş İnzibati Ofisində quraşdırılmış, qazma işləri onlayn nəzarət sistemi vasitəsilə bu gün MMC-nin mütəxəssisləri ilə yanaşı, sifarişçi şirkətin əməkdaşları da öz ofisində qazma vaxtı quyuda gedən prosesləri anbaan izləyə bilirlər. Bundan əlavə, Xəzərin Azərbaycan sektorunda yüksək təzyiqli və temperaturu quyuların qazılmasını, o cümlədən "Bulla" yatağı üzrə V və VII horizontlardan beynəlxalq standartlara cavab verən süxur nümunələrinin götürülməsini ilk dəfə olaraq "SOCAR-AQS"-nin həyata keçirməsi müəssisənin necə böyük texnoloji imkanlara malik olduğunu əyani surətdə sübut edir.

Hazırda dayaz sulu "Güneşli" yatağında yerləşən 7 və 11, "Qərbi Abşeron" yatağında 10, "Ümid" yatağında 1 və "Bulla" yatağında 6 sayılı Dəniz Stasionar Özüllərində qazma işlərini yeni nəsillə qurğu və avadanlıqların, o cümlədən 3000 at gücünə malik "Drillmec" avadanlığının tətbiqi ilə uğurla davam etdirən "SOCAR-AQS" perspektivdə Xəzərin Azərbaycan sektorunda daha mürəkkəb qazma əməliyyatlarını müvəffəqiyyətlə reallaşdırmaq əzmindədir.

Zahid Rza, "iki sahil"

Yazı "SOCAR-AQS" MMC və Azərbaycan Mətbuat Şurasının "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanmasının 25 illiyi münasibətilə kütləvi informasiya vasitələrinin təmsilçiləri arasında keçirdiyi müsabiqəyə təqdim edilir.